

TÜRKİYE'DE EĞİTİME ÖZGÜ ÇALIŞMALARDA SÖZLÜ TARİH YÖNTEMİNİN YERİ ÜZERİNE BİR DENEME

Mehmet Sağlam¹

¹Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi ABD

*msaglam72@gmail.com

Özet: Bu çalışma, Türkiye'de sözlü tarih yöntemiyle eğitim ile ilgili yapılmış olan çalışmalar üzerine bir deneme niteliğindedir. Böylece bu çalışmayla; sözlü tarih yöntemi, bu yöntemle eğitim üzerine yapılmış olan çalışmalar, bu çalışmalardaki bazı örnek anlatılar ve bu yöntemin eğitime özgü çalışmalara olan katkısı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sözlü tarihi yöntem, eğitim, anlatı, tarih

A Try on the Place of Oral History Methodology Used in the Studies on Education in Turkey

Abstract: This study is a sort of try on studies about education done by making use of oral history methodology in Turkey. With this study, oral history methodology, studies performed on education with this methodology, examples of the narratives in these studies and the contribution of it to the studies on education

Key Words: Oral history methodology, education, narrative, history

1. GİRİŞ

Bu çalışma, eğitim alanında sözlü tarih yöntemiyle yapılmış olan bazı çalışmaları ve bu yöntemin bu alana katkısını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ülkemizde her ne kadar sözlü tarih yöntemiyle pek çok alanda özellikle de tarih gibi sosyal bilimlerde araştırma ve bilimsel çalışmalar yapılmış olsa da bu yöntemle eğitim alanında yapılmış çalışmalar yeni ve oldukça sınırlı sayıdadır. Bu yöntemin daha çok 1990'ların başından itibaren kendisini tarihsel çalışmalarda gösterdiğini söyleyebiliriz. 1991 yılında Tarih Vakfı'nın kurulmasıyla sözlü tarih yöntemi sistematik ve bilimsel bir çerçeveye oturmaya başladı.

Sözlü tarih konusunda 68'liler Birliği Vakfı, Kadın Eserleri Kütüphanesi Bilgi Belge Merkezi ve Kadın Araştırmalar Enstitüsü'nün yaptığı çalışmaların dışında akademik çevrede de kişisel olarak devam ettirilen çalışmalar olmuştur ya da yapılmaktadır. Siyasal tarih anlayışından uzaklaşarak ekonomik ve sosyal tarih bilincinin yerleşmesi uzun süreden beri devam eden makro tarih anlayışı yerine mikro tarih anlayışının yerleşmesini sağlayan çalışmaları yapmak yaygınlaşmıştır. Birçok kurum ve kuruluşların tarihlerinin yazılmasında sözlü tarih yöntemine başvuruldu ve vurulmaktadır. Osmanlı Bankası Kurum Tarihi (1997), Demirbank Kurum Tarihi (1997-8), İş Bankası Kurum Tarihi (1999), Türkiye İşçi Partisi, Darüşşafaka Kurum Tarihi gibi örnekler verilebilir. [1] Ancak eğitim alanında, öğrencilerin eğitim deneyimlerini odak alan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Buna rağmen yapılmış olan bazı çalışmalar bu anlamda umut vericidir. Bu yazıda kısaca bu çalışmalardan söz edip sözlü tarih yönteminin bu anlamda nasıl bir işlev ve eğitime özgü çalışmalara nasıl bir katkıda bulunduğunu izah etmeye çalışacağım. [2]

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmanın yöntemi sözlü tarih yöntemidir. Bu yöntemle özellikle ilkökul öğrencilerinin eğitim deneyimlerini yansıtan farklı çalışmalar sunulmaktadır. Bu çalışmalardaki bazı anlatıların orjinalliği korunarak sunulmaktadır. Sözlü tarih yönteminin bir ürünü olan bu çalışmalar daha çok görüşülen kişilerin anlatıkları ve anımsadıklarına dayanmaktadır. Burada sözlü tarih yönteminin işlevi eğitimin temel ögesi olan ilkökul öğrencilerinin eğitim deneyimlerini ortaya çıkararak yazılı belgelerde bulamayacağımız önemli ayrıntıları sunmaktır.

Her şeyden önce Grele'ni ifadesiyle birinin söyledikleriyle tarih yapması tarihsel araştırmaya değer bir gerçekliktir.[3] Eleştirel, yenilikçi ve dönüştürücü bir yaklaşımı da içerisinde barındıran sözlü tarih yöntemi, tarih çalışmalarında bi-

reyler ve grupların yaşantı tarzlarını ve toplumsallaşma örüntülerini önemseyerek insanların birbirleriyle etkileşimiyle tarihin toplumsallaşmasına katkıda bulunmaktadır. [4] Aynı zamanda daha demokratik bir toplumun oluşumu için Paulo Freire’nin “diyalogun karşılıklı gücünün” [5] öneminden söz ettiği gibi, sözlü tarih yöntemi bilginin paylaşılmasında önemli bir rol ve işlev görmektedir.

A. İlyasoğlu’na göre, “alt sınıflar, eğitilmiş olmayanlar, kamusal alanın dışındakiler, örneğin kadınların büyük çoğunluğu, suçlular, toplum dışı kabul edilenler ve diğerleri, azınlık grupları, din, siyaset, cinsel tercih vb. nedenlerle baskılanan toplumsal gruplar geçmişin, sessiz varlıkları silik, yaşantıları, deneyimleri fazlaca bilinmeyen kısmını oluştururlar. [6] Sözlü tarihin en önemli özelliği bugüne kadar geçmişle ilgili belge yaratmada söz sahibi olmamış olan kesimlerin sesine kulak vermesidir ve bu da tarihin doğasını demokratikleştirmek için bize olanak sağlamaktadır. Sözlü tarih bir tür tarihsel bilinci geliştirme yöntemidir. [7] Bu yöntem egemen tarih anlayışının dışında kalmış tüm insanlar gibi çocukların tarihini yazmak ve onları büyük tarihsel olaylarla ilişkilendirmek bakımından önemli bir niteliğe sahiptir. [8] Bu yöntemle sorulmamış sorular, kurulması denenmemiş bağlantılar, kamusal alanda varlıkları bir hiç gibi görülenlerin tarihin özneleri olarak ele alınmalarının, evin ve ev-içi emek süreçlerinin, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, sapkınlığın farklı biçimlerinin giderek tarih çalışmalarının doğal ve meşru bir parçası haline geldiğini söylemek mümkündür. [9] Her şeyden önce egemen tarih yazımının öznesi olamamış kesimlerin sözlü tarih yöntemiyle sadece tarihin yapıcı aktörleri olmadıkları, aynı zamanda onun yeniden kurgulanmasında önemli rol aldıklarını görmekteyiz.

Standart tarih anlayışında eksik olan *bireysel deneyimi* öne çıkarma sözlü tarih yönteminin yaptığıdır. [10] Sözlü tarih, geçmişte yaşanan olayları yaşayanların belleğinden ve onların yaşamöyküleri çerçevesinde toplayarak kaydetmeye dayanır. [11] Bir başka ifadeyle sözlü tarih, insanların söylediklerini dinlemekten ve belleklerini kullanmaktan kaynaklanan bir tarih biçimidir. [12] Bu yöntemle karmaşık insan gerçekliği ile ilgili anlamlı ipuçlarına ulaşabilmek ve bununla bireysel deneyimlerin çeşitliliğini yakalayarak belgelerde yer almayan ya da çarpıtılarak yansıtılan konuları, aile ilişkileri gibi özel alanları aydınlatmak ya da büyük olayların “sıradan” insanların yaşamındaki yansımalarını belirlemek mümkündür. [13] Sıradan insanların sözlü kanıtları tarihin bütününe anlaşılmasının önemli bir parçasıdır ve bu anlamda sözlü tarih geçmişini anlamlandırma sürecinde önemli bir yöntemdir. Bununla bugünü daha iyi anlayabilir ve geleceği planlayabiliriz. [14]

Sözlü tarihin en önemli bir özelliği de, kültürün ve bireyin karmaşık düşünce ve duygu bütününe ulaşabilecek kadar esnek olmasıdır. Çünkü sözlü tarih, toplumsal veya kültürel unsurların birbiriyle iç içe geçmişliğinin birey üzerindeki yansımalarını bireyin kendi penceresinde ele alır. Bir başka ifadeyle makro boyutta görülen olayların mikro ölçekte bireyler tarafından nasıl yaşandığına ışık tutar. [15] Özet olarak, tarihin periferisinde kalmış, sessiz kitleleri tarihsel çalışmaların merkezi konumuna, eleştirel bir anlayışı geliştirerek getiren sözlü tarih yöntemi eğitim alanında özellikle ilkokul öğrencilerinin eğitim yaşantılarını ve onların gözünden hem Türkiye'nin o dönemdeki eğitimini hem de dönemin ilkokul çocuklarının dönemin atmosferini nasıl algılayıp anlamlandırdıkları açısından önemli bir işlevi yerine getirecektir.

3. BULGULAR

Bu çalışmadaki bulgular eğitime özgü daha önce yapılmış olan bazı çalışmalardan alıntılardan oluşmaktadır. Burada sözlü tarih yönteminin ilkokul öğrencilerinin eğitim deneyimlerini nasıl ortaya çıkardığı ve yazılı belgelerde bulamayacağımız bu deneyimlerle eğitime özgü ayrıntı ve pratikleri bize nasıl sunduğunu göreceğiz. Asıl önemli olan da farklı dönemlerdeki ilkokul öğrencilerinin eğitim deneyimlerinin eğitimdeki bazı süreklilik ve kopuşları bilgimize sunmuş olmasıdır. Çocukların eğitim deneyimlerini yazmak tamamen onların anlatılarıyla mümkündür. [16] Sözlü tarih yöntemiyle eğitime özgü yapılmış çalışmalardan bir tanesi Çameli'nin "Çağdaş Eğitime Geçişin Tüm Aşamalarının Tanığı Hüseyin Hüsnü Cirtli'nin Yaşam Anlatısı 'Cumhuriyet Nasıl Bir Adamdı Ki?'" adlı makalesidir. Bu çalışmada Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde okulda yaşananlar, Cumhuriyet'in ilanına yönelik Anadolu'daki genel algılayış ve Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki hızlı modernleşme sürecinin günlük yaşamdaki ayrıntılarıyla ilgili önemli ipuçlarını görebilmekteyiz. [17] Diğer bir makalede Prof. Dr. Mine Tan'ın "Düriye Köprüsü'nün Çocukluğu "Bir Genç Kız Yetiştiriyor" adlı makalesidir. Bu makalede Tan, Düriye Köprüsü'nün anlatılarıyla gerek dönemin ilkokul eğitimi gerekse dönemin değişimine özgü önemli ayrıntıları ortaya koymaktadır. [18]

Sözlü tarih yöntemiyle ilkokul öğrencilerinin eğitim deneyimleri üzerine Prof. Dr. Mine Tan öncülüğünde yapılan "Cumhuriyet'te Çocuklar" adlı çalışma bu alandaki en kapsamlı çalışma niteliğindedir. Bu çalışma bir taraftan çocukların o dönemi ve eğitimi belleklerinde nasıl sakladıklarını ve anılatıldıklarını diğer taraftan da Cumhuriyet'in ilanının onların yaşamları üzerindeki etkilerini göstermektedir. [19] Bu çalışmayla Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokulu oku-

muş olan öğrencilerin eğitim pratikleri ve dönem algılarını görme ve anlama olanağı bulabilmekteyiz. Burada köy ve kentte ilkokulu okumuş olan öğrencilerin eğitim koşullarını, onların cinsiyete dayalı benzer ve farklı zengin anlatılarına rastlamaktayız. Cumhuriyet’te Çocuktular adlı çalışmadan esinlenerek Mehmet Sağlam’ın “1970-1975 Dönemi İlkokul Öğrencilerinin Eğitim Deneyimleri: Sözlü Tarih Yöntemiyle Bir Çalışma” adlı doktora tezi de bu alanda yapılmış diğer bir çalışmadır. Bu çalışmayla dönemin Türkiye tarihi, ilkokul eğitimi, çocukluk, sözlü tarih ve en önemlisi de dönemin ilkokul öğrencilerinin eğitim deneyimleriyle ilkokul eğitim pratikleri, öğretmen-öğrenci ilişkileri, okuldaki törenler, dönem algısı gibi pek çok alanda veriye ulaşma olanağı bulabilmekteyiz. [20] Eğitim deneyimlerine yönelik anlatılanlarda, eğitime özgü dönemsel süreklilik ve kopuşları görebilmek ve anlayabilmek için bu çalışmalardaki bazı anlatılara göndermede bulunmak bu süreklilik ve kopuşlar hakkında bilgi edinmemizi sağlayacağı inancındayım. Bu vesileyle bu çalışmalarda yoksulluk, dönem algısı, okulda ilk gün, öğretmenini anımsama, okulda dayak, oyunlar, okul koşulları gibi ana başlıklara özgü anlatıları sunarak bu dönemsel farklılaşma ve dönüşümü ortaya koymaya çalışacağım.

3.1 Yoksulluk

Gerek Cumhuriyet’in ilk yıllarında gerekse 1970lerde ilkokulu okuyan öğrenciler, özellikle kırsaldakiler, eğitim deneyimlerinden söz ederlerken yoksulluğa önemli ölçüde vurgu yapmaktadırlar. Cumhuriyetin kuruluşundan yaklaşık yarım yüzyıl sonra anlatılarda önemli yoksulluk örneklerine rastlamaktayız. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ilkokulu okumuş olan Şükrü Odabaşı çocukluğunu şöyle anılatmaktadır: “Hiç öyle neticeli bir rençber olduğumuz için, hep öyle açlık, tokluk, tabi o işlerle uğraştık.” O dönemin çocukları çalışmayı günlük yaşamın bir parçası olarak gördükleri için çalışma olarak ayırt etmemektedirler. [16] Ayrıca o yıllarda ilkokul öğrencisi olan Sami Erdem okula giderken aynı zamanda çalışmalarını gerektiğini de belirtmektedir. “Ne biliyim işte, büyüdük. İşimiz, gücümüz, okulumuzla. Kışın okul olurdu, yazın ekin ekilirdi, çayırlar biçilirdi. Mala, davara bakılırdı. Böyleydi, bizim başka bi, öyle bir anımız olmadı.” [16]

1970lerin başında ilkokulu okuyan dönemin bazı öğrencileri de yoksulluk örneklerini şu şekilde anılatmaktadırlar. Recai Güleç’in anlattıkları yoksulluğu tüm çarpıklığıyla ortaya koymaktadır: “Şimdi ben okumadığım zamanlarda babam bana bahçede maydanoz soğan keserdi, bağlarlardı, sırtıma alır gider

satardım onu ben. Bahçe maydanozu, bahçe soğanı. Kaç lira, işte bir kuruş bir lira neyse öyle satardım. Maddi sıkıntı çok, babam tek çalışıyo, ondan sonra ben tuğla ocağına gittim, hocam tuğla çektim.” [20]

3.2 Dönem Algısı

Ayrıca döneme özgü olaylar da Cumhuriyet’in başlarında ilkokul öğrencilerinin belleklerinde yer edinmektedir. Beşir Göğüş çocukluğuyla ilgili en önemli olayın Gaziantep’in işgali olduğunu söylemektedir: *“En önemli olayı, Gaziantep savaşlarıdır. Gaziantep savaşları çok önemli bir olay. Biz o zaman şehri terk etmek zorunda kaldık. Gerçi ben daha okula gitmeden önce başladı fakat okula başlama yaşında bile devam ettiği için, okul yaşımız bir iki sene sarktı. Ondan sonra döndük. Eee, tabi şehir haraptı, bizim evimiz de harap olmuştu.” [16]*

Benzer anlatıları 1970lerin ilkokul öğrencilerinin eğitim deneyimlerinden de görebilmekteyiz. Bu dönemin radyo televizyon gibi iletişim araçları öğrencilerin döneme özgü anlatılarını daha da zenginleştirebilmektedir. Naciye Dertli: *“Bi de o dönemler karışıklıklar vardı galiba. Niğde Yurdu çok yakındı bizim okula, bomba sesleri filan oluyodu arada bir ürkütücü sesler.” Rıza Öz: “Evet okulun dışında bi şeyler konuşuluyodu. Bizim de o olaylar, biraz o mahalle biraz ilgili idi. Özellikle işte yetmişbir muhtırası olmuştu darbe olmuştu, bizim karşımızda Mamak Askeri Cezaevi var işte o dönemde. İşte Deniz Gezmişler olsun, yine Hüseyin İnanlar işte o dönemde cezaevine konanlar, zaman zaman oralarla ilişkin epey bi söylenti olurdu. Onlarla ilişkin epey bi şeyler söylenirdi ama tabi biz o kadar şey değildik. Bi hatta şunu da söyleyebilirim, hatta Deniz Gezmiş’e (Gezmişte) büyük bi sempatinizin olduğunu da söyleyebilirim yani evet o dönem.” [20]* Bu örnekler bize, dönemin gelişmelerinin o zaman çocuk ancak şuan yetişkin olan kişilerin penceresinden değerlendirebilme imkanı sağlıyor. Onlar dönemi nasıl yaşayıp anılastırdılar, bu yaşananlar onların daha sonraki yaşamlarını nasıl etkiledi ve şekillendirdi. Tüm bu sorular daha kapsamlı çalışmalarla cevap bulabilir ve anlam kazanabilirler.

3.3 Okulda İlk Gün

Gerek Cumhuriyet’in ilk yıllarında gerekse 1970lerde ilk yıllarında ilkokulu okuyanlar okuldaki ilk günlerini anımsayabilmektedir. Ancak bu çocuklar daha çok üst gelir grubuna ait ve şehir merkezlerinde okuyan çocuklardan oluşmaktadır. Cumhuriyet’in başlarında ilkokulu kentte okuyan ve üst gelir grubuna ait çocukların anlatılarında da rastlamaktayız. Ali Doğan: *“Okula ilk gittiğim, büyük annemle beraber, vardığım o zaman, öğretmen, başöğretmen diyelim, başöğretmen başımı sıvadı. ‘Gel buraya kara aslan’ dedi, pencerenin önüne götürdü.”*

Pencerenin önüne varınca, orada hazırlanmış eski kitaplar, meğer bir önceki sınıfın kitabı geri verilir o mütemadiyen el değiştirirmiş kitaplar. Pencereden aldığı kitabı bana verdi, ondan sonra adımı yazdı. ‘Senin adın bundan sonra Doğan olacak’ dedi. Ali’ydi adım ya, ‘Doğan olacak bundan sonra’ dedi.” [16] 1970lerde ilkokulu okuyan Nadire Ülkü’nün anlattığı da Cumhuriyet’in başında ilkokulu okuyanların anlatılarıyla paralellik göstermektedir. Nadire Ülkü: “İlk gittiğimde çok korkmuştum. Önceki bi eğitimde alıştırma boyutu yoktu. Elimizden tutup götürdüler. İlk gün baya tedirgin olmuştum, korkmuştum diyebilirim.” Leyla Akıncı: “İlk güne başladığımda, çocuk olduğum için hep öğretmenin beni döveceğini, o korkuya kapılmıştım.” [20]

3.4 Öğretmenini Anımsama

Özellikle kırsalda ilkokulu okuyan öğrencilerin öğretmenlerini anne ya da babalarıyla özdeşleştirdiklerini, onları bu vesileyle iyi anımsadıklarını görmekteyiz. Anne-baba benzetmelerine ilkokulu Cumhuriyet’in başlarında okumuş olan öğrencilerin anlatılarında da rastlamaktayız. İsmet Varol: “O bizim annemizdi.” Melehat Gözek: “Bizim için hoca demek anne-baba artı. Yani böyle taptığımız bir insandı.” H. Tataragaşası: “Bir öğretmen gibi değil de anne ve baba gibiydiler. O kadar müşfik kişilerdi.” [16] Bu benzetmenin kırsalda bir süreklilik gösterdiği ortadadır. 1970lerde ilkokulu okuyanlar da benzer ifadeler kullanmaktadır. Nadire Ülkü: *İlk öğretmenime tapıyodum çünkü bi anne gibiydi bize.* Neşe Asi: *“Diğeri Nazım Gökbayrak. Hiç adını unutmuyorum, çok seviyodum öğretmenimi. Çok iyi bi baba gibiydi bi insan, çok çok iyiydi öğretmenimiz. Derslerini de seve seve dinliyoduk. Hepimizle de ilgileniyodu yani o kadar.”* [20]

3.5 Okulda Dayak

Okulda dayak yemek daha çok hangi ekonomik ve sosyal çevreden geldiğiyle yakından ilişkilidir. Dayak genellikle kırsaldaki okullarda yaygın bulunmaktadır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında da dayakla cezalandırma son derece yaygındır. Hem Cumhuriyet’in ilk yıllarında hem de 1970’lerin başında öğrencilere dayak atmanın önemli ölçüde normal karşılandığı ve bunun sosyal çevreyle meşruiyet kazandığı açıktır. Cumhuriyet’in ilk senelerinde ilkokulu okuyan Kenan Küpçü: *“Dayak serbestti o zaman. Dayak yemeyen çocuğu bana göster o zaman. Hayır, de ki: ‘Şu çocuk dayak yemedi’ diye imkanı var mı? Arkadaştan dayak yersin, senden büyüklerden dayak yersin, evde dayak yersin, okulda hoca hanımdan dayak yersin. Hepsinde de dayak dayak, hep dayak, hep dayak, dayaksız gün geçer miydi, imkanı var mı?, şeklinde anlatmaktadır.* [16] Hasan Tatık: *“Dayak yedim tabii ki. Bir gün çatıya çıkmak istedim, arkadaşlar çatıya çıkıyodu. Ben de merdivenlere tırmanırken arkadaşlar çıkmasına rağmen benim merdivenlerin yarısında Nihat hoca diye*

bir öğretmenimiz vardı. Nihat öğretmenim beni yakaladı, duvara (duvarı) vurdu, çok kötü bi dayak yemiştım. Dayak sürekli vardı o zaman.” Şevki Ulubatlı ceza biçimlerini ve okul kurallarını şöyle anılatmaktadır. “Yedim, dayak yedim. Ayaküstü durdurdu, tek ayak üzeri üzeri durdururdu. Yani yaramazlık yaparsan yerdin tabi genelde biz şey yapardık, yani severdik yani, hak ettik yani.” [20]

3.6 Oyunlar

Ailelerin toplumsal ve ekonomik durumuna bağlı olarak oynanan oyunlar ve oyuncaklarda bazı farklılaşmalar göze çarpmaktadır. 1970'lere benzer bir şekilde Cumhuriyet'in ilk yıllarında da alt gelir grubuna ait olan ailelerin çocuklarının oyuncaklarını kendilerinin yaptıklarını anlamaktayız. Ayşe Yıldırım “Çaputtan gelin” diktiklerini söylerken Ali Erbaş da aynı şekilde “Nerde oyuncak diye bi şey bilmezdik. Bizim oyuncamız, daş oynardık.” Ayşe Yıldırım: “Oyun ne olur ki, gız uşağısın, gelin yapardık, bibek yapardık, onu bunu ederdik.” [16] 1970lerde ilkokulu okuyan İsa Akşehir oyun ve oyuncaklarını şu şekilde anlatmaktadır. “İşte bizim karpuzdan araba yapardı, lastik teker yapardık, işte okuldayken güvercin taklası oynardık, binde bir oynardık, kovalamaca oynanırdık.” [20] Hasan Tatık: “Beş taş oynardık, ip atlamaca oynardık. Bi de voleybol oynardık okulda. Hayvanların kılından (kırından) top yapar, onlarla oynardık, topumuz yoktu.” Bedriye Soylu: “Taşları böyle dizerdik, annem şey yapmıştı bize top. Bezden ama bezden böyle içi pamuk dolu yapmıştı. Ondan sonra saklambaç oynardık.” [20]

3.7 Okul koşulları

Okulda eğitim ve okul koşullarından söz edildiğinde Cumhuriyet'in ilk yıllarında okullarda gözlenen bazı eksiklik ve uygun olmayan eğitim koşullarına 1970lerde de rastlamaktayız. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokulu okuyan Hüseyin Ciritli'nin anlattıkları Osmanlıdan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde okul koşullarına özgü önemli veriler sunmaktadır. Ciritli: “Camide bir hoca, 8-10 çocuk otururduk karşısına. Kur'an-ı Kerim'i parça parça ezberlemeye çalışırdık. Oraya başladıktan bir sene sonra, tatilden dönünce baktık ki caminin avlusuna küçük bir bina yapılmış. Okulunuz burası dediler orayara girdik. Sıralar konmuş, oturduk, çok hoşumuza gitti. Sıraların gözü de vardı, oraya da işte defterlerimizi falan koyardık. Bu yeni yapılan okula halk “Güneşli Mektep” dedi. Yalnız Elbistan değil Anadolu'nun her yanında Güneşli Mektepler açıldı. Camiden çıktı çocuklar Güneşli Mektepe'e başladılar. İlkokula böyle başladık. Bugün kamu okulu dediğimiz okullar böyle ortaya çıktı. Camide minderin üzerinde oturan hoca, Güneşli Mektep'te ayağa kalktı ve sıraların arasında dolaşmaya başladı. Biz de duvar dibinde minderler üzerinde oturuyorduk, elimizde de alfabe olurdu. Bir de taş tahta vardı defter büyüklüğünde. Güneşli Mektep'e geçtiğimiz zaman sanki

bu taş tahtalar bir araya gelmiş de duvarda kara tahta olmuş gibi geldi bize. Taş tahtayı bıraktık artık kara tahtada çalışmaya başladık.” “Elbistan’da biz erkek çocukları entari gi-yerdik, o yaz geldiğimde onlar gene entariliydi. Ben tabi Adana’dan okuldan geliyorum. Pantolonla geldim, çocuklar benimlen alay ettiler ‘Çatal Bacak’ diye. [17]

Cumhuriyet’in ilk yıllarında ilkokula giden Ayşe Tuna okuldaki ısınmayı şöyle anılatmaktadır. “Sıralar vardı. Soba yanardı. Her sabah giderken herkes birer tane odun götürürdü.” Ali Erbaş okulundaki koşulları şöyle izah etmekte-dir. “Su yoktu, içme suyunu mu? İçme suyunu okula gap gorlar, o gapı doldurur-duk. O gaptan içerdik. İzzet Çelik: “Tuvalet yoktu. Tuvalet bu tarafta, mezarlıktan tarafa giderlerdi.” [16] 1970lerde de dönemin ilkokullarının çoğunda ısınma sobayla yapılmaktaydı. Kırsalda, özellikle köylerde öğrencilerden ısınma için evlerinden yakacak getirmeleri beklenirdi. Bedriye Soylu: “Elektrik su da yoktu, su köyde bir tane çeşme vardı gidip orda içip geliyoduk. Kışın da ısınmak için herkes evinde odun götürürdü. Birer tane her öğrenci bir odun götürüyodu, tuvalet te çok uzaktı yani. Okulun dışındaydı, tahtadan filan yapmışlardı, öyle bir tuvaletleri filan vardı. Sularını filan işte çeşmeden getirip tencerelere doldurup öyle kullanıyodu. Oklumuzu da biz temizliyoduk, temizliği biz yapıyoduk.” [20] Aytaç Arı: “O dönemlerde benim okuduğum ilkokulda iki tane derslik vardı. Birinci, ikinci ve üçüncü sınıf bi arada idik. Dört ve beş ayrı sınıftaydı.” [20]

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Eğitime özgü sözlü tarih yöntemiyle yapılmış olan sınırlı bu çalışmalarla il-kokul öğrencilerinin eğitim pratiklerine özgü önemli verilere ulaşabilmek-teyiz. Sözlü tarih yönteminin bize sunmuş olduğu bu verilerle eğitimin temel unsuru olan çocukların kendi anlatılarıyla yazılı belgelere dayalı yapılan çalışmalara önemli kaynak ve katkı sağlanmaktadır. Toplumun önemli bir kesimini oluşturan çocukların eğitim deneyimleri onların tarihinin yazılma-sında, eğitimlerine özgü çalışmalarda, toplumun bütününe anlaşılmasındaki yeri açısından gözarde edilemeyecek öneme sahiptir. Bu anlamda sözlü tarih yönteminin bir ürünü olan ilkokul öğrencilerinin eğitim deneyimleri odak-lı çalışmalar çocuk tarihinin yazılmasına, eğitim sosyolojisi çalışmalarına ve eğitim tarihinin yazılmasına önemli katkı sağlayacağı inancındayım.

Öncelikle dönemin ilkokul öğrencilerinin kendi ifadeleriyle vücut bulan bu çalışma çocukların kendi eğitim yaşantılarına kendi pencerelerinden bakma imkanı vermektedir. Böylece eğitimin önemli bir unsuru olan çocuklar bir ta-raftan eğitimin bir öznesi olarak görülürken diğer taraftan da kendi tarihleri-nin yazılmasında da kaynağı olmaktadırlar. Son dönemlerde anlatıya dayalı çalışmaların önemi artsa da ülkemizde bu anlamda yapılan çalışma sayısı

sınırlı bulunmaktadır. Çocuklarla ilgili yazılanlar daha çok resmi belgelere dayanmakta ve bu çalışmalar da sınırlı sayıda çocuğu kapsamaktadır. Bu anlamda pek çok çocuğun yaşamını şekillendiren ilkökul eğitiminin onların anlatılarıyla yeniden yorumlanması ve anlaşılmaya çalışılması gerek onların eğitimi gerekse tarihleri hakkında önemli veriler sunacaktır.

5. KAYNAKLAR

- [1] Ek, M., 2000. Tarih Araştırmalarında Görsel-işitsel Arşivler: Tarih Vakfı'nın Deneyimleri ve Sözlü Tarih Çalışmaları" *IOAH Conference İstanbul I*, de sunuldu, İstanbul, 43-49.
- [2] Çelebi, F., 2000. Tarih Vakfı Kurum Tarihi Projeleri ve Sözlü Tarih, *IOAH Conference İstanbul I*, de sunuldu, İstanbul, 407-411
- [3] Grele, R. J., 1991. Introduction. In Ronald J. Grele (Eds.), *International Annual of Oral History 1990*, Greenwood Pres, New York, 1-8.
- [4] İlyasoğlu, A., 2006. Yakın Dönemde Tarihe İlginin Farklılaşması Sürecinde Sözlü Tarih Alanının Türkiye'deki Gelişimine Bir Bakış. Aynur İlyasoğlu ve Gülay Kayacan (Eds.), *Kuşaklar Deneyimler Tanıklıklar*, İstanbul: Tarih Vakfı, ss. 15-22. Thompson, P. (2006). 21. Yüzyılda sözlü Tarih İçin Potansiyeller ve Meydan Okumalar. Aynur İlyasoğlu ve Gülay Kayacan (Eds.), *Kuşaklar Deneyimler Tanıklıklar*. İstanbul: Tarih Vakfı, ss. 23-48.
- [5] McLaren, P., 2001. Che Guevara, Paulo Freire, and the Politics of Hope: Reclaiming Critical Pedagogy. *Cultural Studies*, 1, 108-131.
- [6] İlyasoğlu, A., 15-22
- [7] Grele, R. J., 1-8.
- [8] Tan, M., 1998. Erken Cumhuriyetin Çocuklarıyla Bir Sözlü Tarih Çalışması. *Cumhuriyet ve Çocuk*, II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi'nde sunuldu. Ankara, 25-33.
- [9] İlyasoğlu, A., 15-22, Thompson, P., 23-48.
- [10] Tan, M. (1998). ss 25-33, Tan, M. (2000). An Oral History Project with the 'Children of the Republic'. *IOAH Conference İstanbul I*, de sunuldu. İstanbul, 346-355.
- [11] Tan, M., 1996. Çocukluğun Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Yaklaşımı ve Sözlü Tarihte Bir Çocuk. *Çocuk Kültürü*, I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi'nde sunuldu. Ankara, 31-56.
- [12] Tuncay, N. E., 1993. *Sözlü Tarih Atölyesi. Tarih Vakfı Yayınları*. İstanbul.
- [13] Tan, M., 1996., 31-56.
- [14] Counce, S. (1994). *Oral History and the Local Historian*. London: Longman.
- [15] Özbek, E. E., Telliel, Y. D., 2006. '68'li' Olmak: Hatırlamak ve Aidiyet. Aynur İlyasoğlu ve Gülay Kayacan (Eds.), *Kuşaklar Deneyimler Tanıklıklar. Tarih Vakfı*, İstanbul, 15-22' deki makale.
- [16] Tan, M., Şahin, Ö., Sever, M. ve Bora, A., 2007. *Cumhuriyet'te Çocuktular, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları*, İstanbul.
- [17] Çameli, Tuba., 2005. Çağdaş Eğitime Geçişin Tüm Aşamalarının Tanığı Hüseyin Hüsnü Ciritli'nin Yaşam Anlatısı, "Cumhuriyet Nasıl Bir Adam ki?". *Toplumsal Tarih*, 135, 90-96.
- [18] Tan, M., 2001. Düriye Köprülü'nün Çocukluğu "Bir Genç Kız Yetiştiriyor". *Tarih ve Toplum*, cilt, 35, (207), 39-46.
- [19] Tan, M., Şahin, Ö., Sever, M. ve Bora, A., 2007.
- [20] Sağlam, M., 2010. 1970-1975 Dönemi İlkokul Öğrencilerinin Eğitim Deneyimleri: Sözlü Tarih Yöntemiyle bir Çalışma. *Yayılanmamış doktora tezi*